

VIATA ȘTIINȚIFICĂ

AL XXIII-LEA CONGRES MONDIAL DE FILOSOFIE *FILOSOFIA CA INVESTIGAȚIE ȘI MOD DE VIAȚĂ*

(Atena, 4–10 august 2013)

RODICA CROITORU

O astfel de manifestare științifică de anvergură, care de data aceasta a întrunit aproximativ 3.000 de participanți, nu poate fi decât rezultatul unei puternice dorințe de stabilire a cadrului pentru dialogul filosofic orientat, susținută de o decizie politică, ca și de un efort uman și financiar considerabil. În acest scop, Comitetul elen de organizare a colaborat cu instituțiile partenere: Municipality Atenei, Regiunea Attica, Universitatea Națională și Kapodistriană din Atena, Universitatea Națională Tehnică din Atena, Universitatea din Ioannina, Universitatea din Creta, ca și cu susținători și sponsori ca: Parlamentul Elen, UNESCO, Ministerul Culturii, Ministerul Turismului, Fundația Alexander S. Onassis întru Beneficiul Public, Fundația A.C. Leventis, Academia din Atena, ca și cu un număr mare de persoane private și mici asociații cu interes filosofic.

Limbile de comunicare ale Congresului au fost engleză, greacă, franceză, germană, rusă, spaniolă, chineză; de departe însă engleza a dominat, cu cele mai multe comunicări și comentarii. Limba greacă a fost folosită spre a încununa eforturile organizatorice ale țării gazdă, și pentru a pune în evidență tradiția sa filosofică excepțională; iar chineza și spaniola au fost folosite îndeosebi în cadrul manifestărilor culturale regionale asiatice și latino-americane. Dintre secțiunile cele mai ofertante au fost: filosofia greacă cu 36 de secțiuni, filosofia politică 26, etica 21, filosofia socială 12, istoria filosofiei 10, filosofia valorilor 10, bioetică 9 și un număr mare de alte teme cu o frecvență mai mică.

Institutul Internațional de Filosofie și-a făcut sesizabilă prezența în fiecare zi. Prima dintre ele s-a referit la trăirea în filosofie, fiind organizată de Enrico Berti, Bernard Bourgeois, Athanasia Glycofridi-Leontsini, Evangelos Moutsopoulos. Cu aceeași temă și organizatori, lucrările Institutului au avut loc și în ziua următoare, pentru a îl omagia pe Pierre Hadot, ca și pentru a da seama asupra filosofiei după John Dewey. În a treia zi, Institutul a dezbătut rolul filosofiei într-o societate bazată pe cunoaștere; bucuria și sublimitatea de a trăi ca un filosof, precum și condițiile fericirii. A urmat „Virtute și strălucire: reflecțiile lui Rousseau asupra unui mod de viață nealienat”, prezentat de Herta Nagl-Docekal, precum și „Unele reflecții asupra valorii

adevărului”, susținută de Ch. Parsons. Celelalte zile au fost rezervate alegerilor și a altor probleme administrative. Au fost organizate sesiuni omagiale pentru mari personalități ale filosofiei. Lui E. Moutsopoulos i-au fost dedicate două astfel de sesiuni. Au vorbit despre activitatea sa filosofică, muzicală și plastică prieteni, colegi și foști studenți. Sub titlul generic „Polivalența filosofiei lui E. M.”, Athanasia Glycofridi-Leontsini, organizatoarea sesiunii, a vorbit despre „Contribuția lui E. M. la promovarea filosofiei neo-elene”, Dukas Kapantais despre „Evenimente viitoare drept cauze ale evenimentelor actuale. *Kairos* și acțiunea prezentă”, Georgia Apostolopoulou despre „Reconstrucția esteticii lui Kant în filosofia lui E. M.”, Maria Protopapas-Marneli despre „Filosofia Mării Egee, la E. M.”, Demetra Sfendoni-Mentzou despre „O apreciere generală a filosofiei lui E. M.”, Ioannis Prelorenzos despre „Rolul gândirii lui Bergson și al filosofilor bergsoniani în opera lui E. M.”, Panagiotis Pantazakos, despre „Contribuția lui E.M. la evoluția esteticii”, Niki-Chara Benakou-Karagouni despre „Ediții noi ale textelor filosofice în *Corpus Philosophorum Grecorum Recentiorum*”, Eleni Leontsini despre „Filosoful muzician. Cazul lui E.M.”, Apostolos Stavelas despre „Filosofia muzicii în tragedia antică după E.M.”. A urmat un mic concert în onoarea omagiatului, susținut de Triantafillos Batargias și Nelly Economides din A. Piazoła, Fr. Nietzsche, E. Moutsopoulos. Ulterior, la Muzeul de Istorie al Academiei din Atena, a avut loc o recepție oferită de organizatori. O sesiune omagială de anvergură, care a întrunit o audiență numeroasă l-a sărbătorit pe Jürgen Habermas, sub titlul „Cosmopolitismului”. Sărbătoritul a vorbit despre reconstrucția democrației în lume și despre efectele sale primare și secundare. Au comentat ideile sale David Rasmussen și Arne Johan Vetlesen. O sesiune dublă de comunicări, dedicată de asemenea unei personalități în viață, a omagiat-o pe Ioanna Kuçuradi, martoră a evenimentelor secolului, organizată de Betül Çofuksöken. Au vorbit: Myrto Dragona-Monachou, Stelios Virvidakis, Bhuvan Chandel, Maija Kule, Ioanna Kuçuradi, Harun Tepe, Abdulah Kaigi, Hülma Şimga, Gülriz Uygur și Jitendra Ramprakash. Dintre personalitățile intrate în istorie, cărora li s-a dedicat una sau mai multe sesiuni sunt: Platon, Aristotel, Confucius, Ibn Rushd, Maimonides, Spinoza, St. Grigore Palamas, Schopenhauer, Nietzsche, Kierkegaard, Jaspers, Wittgenstein, J.A. Comenius, Sartre, Alain Locke, Jacques d’Hondt, G.A. Cohen, L. Cohen, Anna-Teresa Tymieniecka, C.I. Despotopoulos. Între omagieri se mai poate enumera și Ceremonia de decernare a Premiului pentru Dialog Global pentru anul 2013, Consiliului de Cercetare a Valorilor și Filosofiei, și Președintelui său, prof. George F. McLean.

Sesiuni plenare. În cuvântul de deschidere, exprimat în segmentul de început al programului prezidat de Evandro Agazzi, William I. McBride, președintele Congresului, și-a exprimat speranța ca fereastra către lumea gândirii, realizată de acest Congres, să dea o orientare pozitivă vieții, iar Konstantinos I. Boudouris, președintele Comitetului Elen de Organizare, a vorbit despre echilibrul dintre credințe, teorii, concepte și moduri de viață, despre care se speră să se pună de acord prin această manifestare științifică. A urmat primarul Atenei, prof. George Kaminis. După aceștia, diferiți vorbitori au abordat aspecte ale metodei: E. Agazzi (Italia, Mexic) „Transformarea metodologică în filosofie”, S. Bachir Diagne (Senegal, SUA), „Traducerea ca metodă”, Gagfin Føllesdal (Norvegia, SUA), „Rolul argumentelor în filosofie” și John

McDowell (Africa de Sud, SUA), „Metoda filosofică”. Următoarea ședință plenară a fost dedicată relației filosofiei cu științele. Au participat Maria Carla Galvotti (Italia) cu discursul „De la filosofia științei la filosofia științelor”, Susan Haack (SUA) cu „Filosofia științifică. Ideea adevărată” și Keiichi Noe (Japonia), cu conferința „Filosofia și știința după dezastrul din Japonia de Est”. Ea a fost urmată în aceeași zi de sesiunea asupra relației filosofiei cu religiile, unde primul invitat, Jean Ferrari (Franța), și-a asumat un discurs cu aceeași temă. Michael von Brück (Germania) a vorbit despre „Înțelepciune și responsabilitate. Către o relație a cunoașterii și acțiunii în buddhismul Mahāhāyana”. Suwanna Satha Anand (Tailanda) s-a referit la „Metafizica tăcerii. Reflecții asupra tăcerii lui Buddha asupra problemelor metafizice”. Seizo Sekine (Japonia) a tratat despre „Investigații filosofice asupra religiilor. Perspectiva unui om de știință asupra unui vechi testament japonez”. Tematica plenarelor în a treia zi a fost tehnologia și mediul înconjurător. Kristin Shrader-Frechette (SUA) s-a referit la toxinele epigenetice, la disfuncții metabolice la copii în comunicarea metaforică: „Purtarea inelului lui Glaucon” (în vederea protejării de astfel de disfuncții). Esa Saarinen (Finlanda) a comunicat asupra „Citirii filosofice a vieții ca o tehnologie inteligentă a sistemelor asupra Sinelui”. Junichi Murata (Japonia) a îndemnat să se învețe câte ceva din dezastrul de la Fukushima în „Multidimensionalitatea tehnologiei”. Moritz Riemann (Germania) s-a referit la „Deșeurile radioactive, impunerea tehnologiei și democrației”. Următoarea sesiune de ședințe plenare a fost dedicată rolului filosofiei în viața publică. Au participat Hans Lenk (Germania) cu discursul „Efecte noi asupra publicului în societățile utilizatoare de internet și multimedia”, Abdussalam Guseinov (Rusia) a redus filosofia la etică în „Filosofia ca proiect etic”, Abdolkarim Soroush (Iran) a tratat despre filosofia vieții a lui Ruhmi”. Ultima zi a Congresului a fost divizată într-un dialog Est-West, la care au participat: Samuel Lee (Coreea), Wenchao Li (Germania, China) și Kah-Kyung Cho (SUA, Coreea), precum și în abordarea aspectelor filosofiei moderne și contemporane a țării gazdă. Au participat următorii profesori din Grecia: Athanasia Glycofridi-Leontsini cu „Filosofia neo-elenă de la Iluminism la romantism”, E. Moutsopoulos, „Ființă și adevăr la Petros Braîlas-Armenis, Georgia Apostolopolou, „Neo-kantianism și platonism în filosofia neo-elenă”, Konstantinos Petsios „Continuități și discontinuități în filosofia neo-elenă și europeană”.

Comunicări în secțiuni. Făcând o selecție în funcție de prezentator și de ideile prezentate, menționăm contribuția Marinei Bykova (SUA), „Despre interpretarea Spiritului la Hegel”; spiritul realizează – după interpreta rusă, profesoară în Statele Unite – libertatea supremă, și de aceea el este o noțiune socială, care face legătura dintre individualitate și comunitate. Alain Bilecoq (Franța) în „Învățarea filosofiei?” arată prin ce se aseamănă și se deosebesc Kant și Hegel cu privire la actul de învățare a filosofiei și ce îi unește pe profesor și pe elev întru acesta. Gaetano Chiurazzi (Italia) în comunicarea „Metafizica revoluționară a lui Kant ca o nouă politică a rațiunii” susține că prima *Critică* nu este doar un tratat de epistemologie, ci întemeierea unei politici a rațiunii, pusă în slujba păcii și a vieții comunitare civile. Karen Gloy (Germania) în „Proiectul filosofiei interculturale” s-a referit la noua disciplină apărută în anii '80-90 în universitățile germane; scopul său este stabilirea dialogului între diferite culturi în vederea coexistenței pașnice și globalizării. Elena Mamchur (Rusia) în „Metafizica și

progresul științei” dovedește neproductivitatea ideologiei instrumentaliste în interpretarea naturii conceptelor și teoriilor științifice. Constanța Marcondes Cesar (Brazilia) în „Căutarea unei căi noi a eticii: Ricœur, Lévinas, Jonas” redă dialogul primului filosof cu ceilalți doi, asupra pericolelor raționalității eticii. Ludwig Nagl (Austria) în „Trei reflecții asupra «umanismului exclusiv» al lui Freud: Tauber, Ricoeur și Wittgenstein” se bazează pe critica făcută de Freud religiei. Ricardo Pozzo (Italia), în „Filosofia leibnizeană la intersecția platonismului cu aristotelismul” arată că sinteza dintre cei doi filosofi se regăsește la Leibniz în indentitatea logicii cu metafizica. Evanghelia Sembou (Grecia) în comunicarea „În ce constă semnificația fenomenologiei lui Hegel?” avansează ideea că *Fenomenologia spiritului* este o filosofie a experienței, întrucât constituie dezvoltarea imanentă a adevărului rezultat din experiență (al „cunoașterii fenomenale”). Merită subliniat efortul prof. Hans Poser (Germania) de a introduce în Congresele de filosofie o sesiune de comunicări pe tema elaborării edițiilor critice, cum se fac ele și de ce sunt necesare. Wenchao Li (Germania) în comunicarea „Ediția-Leibniz ca un caz paradigmatic: probleme, metode, rezultate” a făcut comentarii pe marginea manuscriselor, menționând că între ele se află și o scrisoare datată 1714, despre filosofia chineză. Gholamreza Aavani (Iran) în „Cum să se editeze texte filosofice islamice nepublicate?” a argumentat necesitatea rigurozității scolastice în produsul finit, în condițiile în care se schimbă gramatica și sintaxa. Ken-ich Sasachi (Japonia) în „Textul filosofic: lucrare sau comunicare” s-a referit la cazul traducerii din limba chineză în limba japoneză, unde cele 2.500 de caractere ale celei dintâi trebuie rediate doar prin 2.050 de caractere ale celei de-a doua, unde tehnicitatea se impune. Weiming Tu (SUA) s-a referit la „Perspectiva chineză”. Ricardo Pozzo (Italia) a pregătit „Regândirea istoriei filosofiei și edițiile ei printr-o schemă interculturală”, pe baza traducerii în limba italiană a operei lui Cicero.

Prezența românească. Ca de obicei la astfel de manifestări filosofice de anvergură mulți sunt înscriși, dar mai puțin prezenți. Toți cei înscriși sunt, în ordinea zilelor Congresului și cu țara la care s-au afiliat, după cum rezultă din Program: Rodica Croitoru, G. Constandache, Ioan Dascălu, Carmen Cozma, Ana Caras, Antonio Sandu, Rodica Amel, Petru Bejan, Florin Lobonț, Ionel Narița, Nicolas Tertulian (Franța/România), Viorel Guliciuc, Georgeta Marghescu, Claudiu Marius Mesaroș, Adrian Niță, Nikolae Râmbu, Monica Glina (Norvegia), Cornelia Eșianu (Austria), Gheorghe Clitan, Sorin-Tudor Maxim, Gabriel Sandu (România/Finlanda), Ioan Biriș, Virgil Drăghici, Ana Bazac, Mihai D. Vasile, Marin Aiftincă, Mihaela Pop, Dan Eugen Rațiu, Ioan Dura, Dan Chițoiu, Laura Lenke Pană, Wilhelm Dancă, Mircea Dumitru, Cătălina-Elena Dobre (Mexic), Niadi-Corina Cernica, Tatiana Batîr (Moldova), Isabelle Sabău (SUA), Monica Glina (SUA), Florina-Rodica Hariga, Georgiana Munteanu, Ana Maria Caminski, Zaharia Clitan (Germania), Ana Simona Hagi, Ana Maria Carmen Minecan (Spania), Dan Chițoiu, Viorel Guliciuc, Eveline Cioflec (Africa de Sud), Rodica Pop, Bogdan Popoveniuc, Tudor Moise (Rusia), Dan Zeman. În „Idea platonice și idea transcendențială ca investigație și deschidere către viață”, subsemnata a subliniat faptul că în ideile platonice, Kant a găsit interesantă utilizarea lor ca instrument cognitiv și implicarea rațiunii în operaționalizarea lor. Dar el însuși a folosit rațiunea nu numai în reflecția sistematică, ci și ca o deschidere către trei

discipline filosofice, care sunt totodată trei opțiuni de viață, dintre care cea orientată către credința morală este o modelatoare de caractere. Ioan Biriș în „Identitatea simbolică și logica partitivă a valorilor spirituale”, pe baza sugestiilor lui Constantin Noica, propune o nouă formă a logicii partitive: *holomeria*, în care partea are puterea întregului. Ana Bazac, în „Înțelepciune risipită?”, arată că marea problemă a înțelepciunii acumulate constă din comunicare, care trebuie să depășească constrângerile sociale. Carmen Mînecan în „*De Aeternitate Mundi contra Murmurantes*: un exemplu al vieții de mijloc în asimilarea fizicii aristotelice a secolului al XIII-lea” se referă la lucrarea lui Toma d’Aquino și asimilarea ei în cadrul Universității din Paris în sec. al XIII-lea. Tudor Moise arată în „Este încă posibilă ontologia?”, că dacă marile probleme ontologice, precum originea, scopul, dimensiunile infinite în spațiu și timp rămân fără răspuns, atunci rolul filosofiei se limitează la indicarea acestei stări de relativism permanent. Dan Zeman în „Operatori variadici temporali” arată cum se pot pune de acord fenomene complexe ca secvența de timp, interacțiunea dintre timpi și adverbiale temporale, anafora temporală, citirea cu acces dublu.

Lucrările Congresului s-au încheiat cu cuvântul Președintelui Regiunii Attica, John Sgouros, Președintele Congresului, prof. W. McBride și al Președintelui Comitetului Elen de organizare. S-a anunțat că locul de desfășurare a următorului Congres de Filosofie va fi Beijing, în 2017.

Divertiment. Congresul a început cu un concert dat de orchestra simfonică a orașului Atena, care a constatat din lucrări de Cherubini, Gluck, Beethoven, Kalkanis, Skalkottas, Hadjidakis, și s-a încheiat cu un concert dat de orchestra tradițională a lui Christos Tsiamoulis, urmată de dansuri populare; seara s-a încheiat cu un banchet.